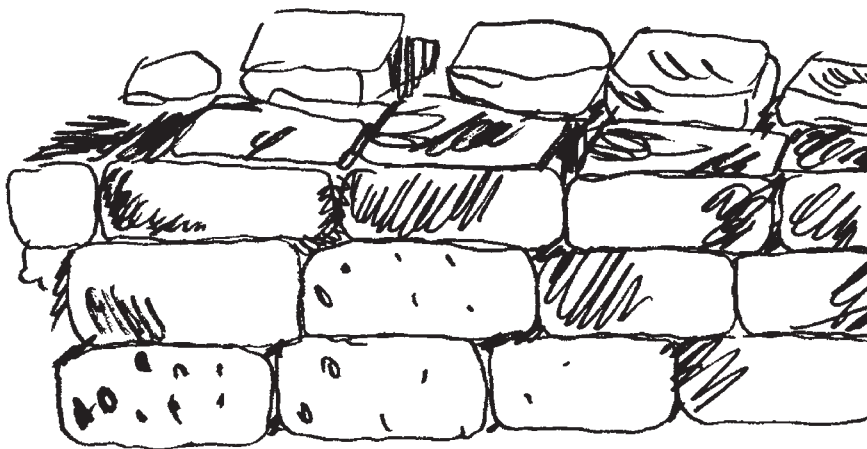
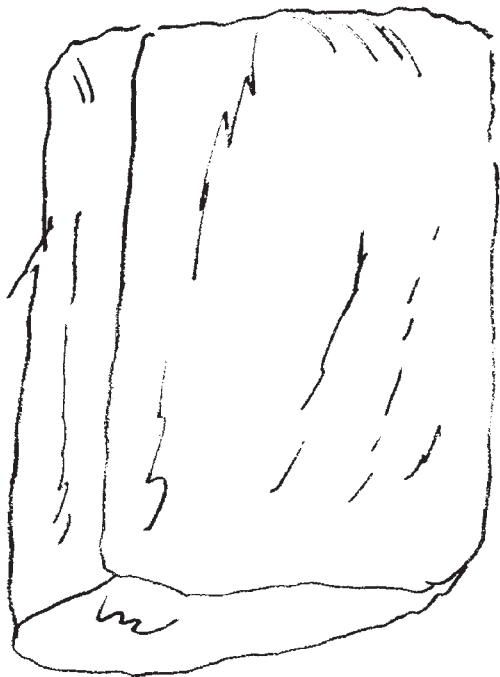

VŠUDE SAMÁ KRÁSA

KHER

JAN HORVÁTH PAL MIRO DAD

Imar pre kadi luma nane u kamav pal leste te čhinel, savo has manuš. Ulilã Ondrišlate, adadives o Nálepko. Leskero phuro dad avilã andal o Ungriko peskere phralenca. Imar hin akorestar but berš, mek anglo peršo mariben. Odoj pes arakhla mira babaha. Joj ulilã Ondrišlate, alë lakeri daj, e Maña, has Poračatar.

Ehas lače lavutara the o charti. O grofo len diñas than, kaj peske te keren khera the cihelña. Džanenas te kerel o valki. Avka pařivales amari fajta dživelas.

Mire dadeske has dešuduj berš, kana gełas andre buři. Kerelas ko chulaja, delas te chal le gurumnën, so jekh aver. Khere has but čhave, ta sako musaj te šigitinelas. Leskero dad, o Jožus, bašavelas pre lavuta peskera fajtaha. Phirenas gav gavestar, avka zarodenas lovore. Tiš bararelas le balen u bikenavelas le Němcenge, so but berš dživenas pre Spiša.

E baba Helena pekela le gavutne Romenge marikla, mare, bokela. Mro papus lake kerda bov, ta pekela. Has bari gazdiña, sako koruřica visarelas duvar, sar la delas avri.

Varekana, sar mange vakerelas, o gadže na has ajse bengã sar adadives. Bečelinenas amare Romen u na kernas lenge řiř, denas len smirom. Kajča avilã mariben u has lače dživipnaske o agor. O fařisti andal Slovensko řtatos dine avri, hoj savore Roma musaj te aravel peskere kherora u te džan andro veř te beřel. Tradle len dur gavestar andro veř. Odoj has baro čoripen. Na has buři, amare nařti džanas andro gav, čã jekh duj orici, sar phenenas o raja. Ko na řunelas u chudle les, la romňake čhinde o bala, le murřes fejs marde. Avile o partizana u but amare Roma gele lenca pes te marel vař o feder dživipen.

O Roma predřidile o mariben u has feder. Kajča mro papus muľa andro berř 1949 u miri baba ačhilã le čhavenca korkori. Andãl o Čechi phirenas o raja, či na kamen o Roma pre buři

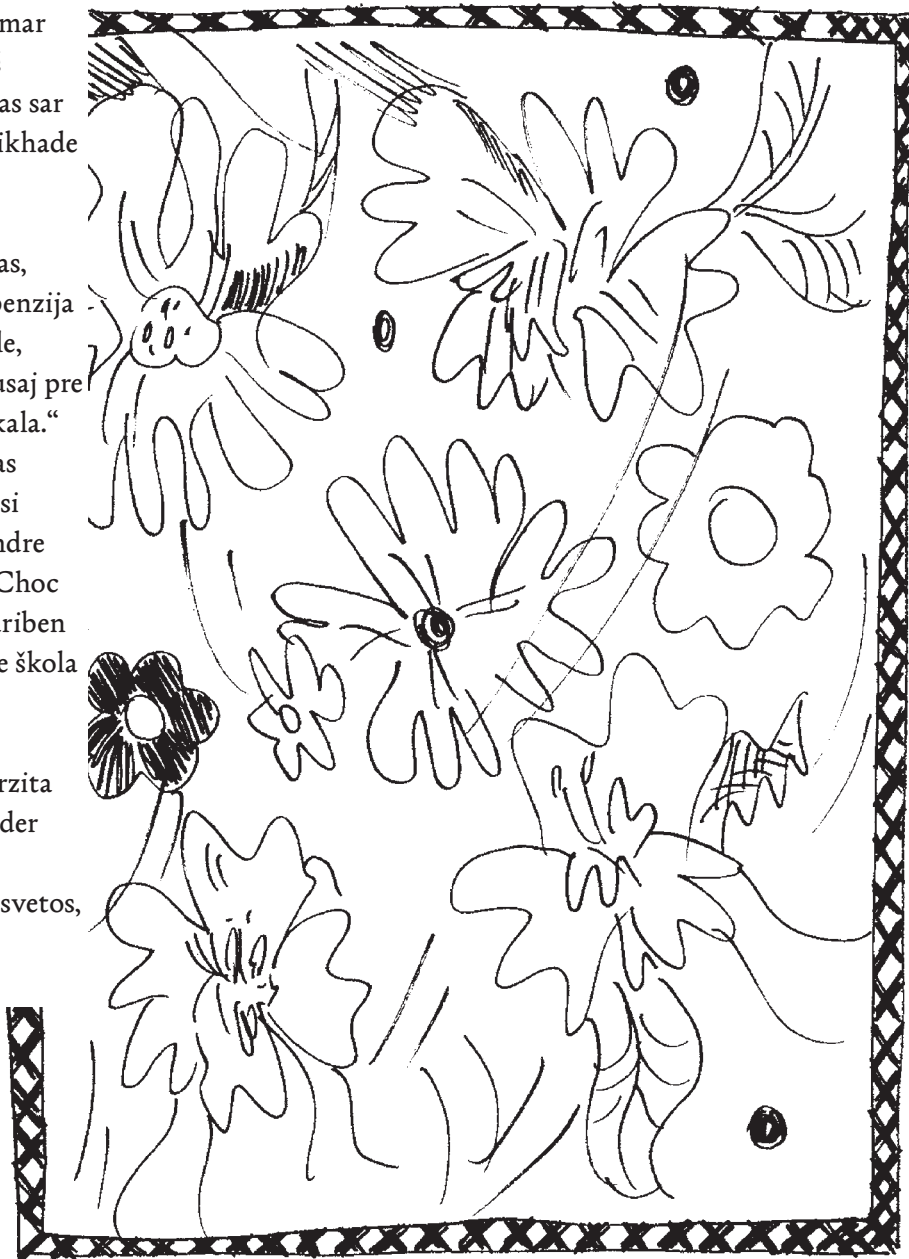
pro Čechiko. Khere nisavi bući na has, ta gele. Peršo gele mro dad le phralenca, pal lende miri baba.

Savore kerenas bući u dživenas peske mištes. La baba imar has penzija, ta joj na kerelas. Chudle khera Bilovciste paš e Ostrava. O gadže le Romen kamenas pre bući, bo kerenas sar graja. Choc na has avka poťimen, aľe has buťakere. Has sikhade te kerel bući. O dad kerelas pro stavbi, andro fabriki. Tiš Prahate kerelas pro Metro, chanenas tuneli.

Bilovciste pes arakhľa mira daha — Araňa pes vičinelas, ta dine pes jekhetane. Bararde amen šov čhaven. Dži ke penzija kerelas bući, phari bući u takoj amenge phenelas: „Čhavale, dživen avka sar pes kampil. O maro nane hijaba, bući musaj pre leste te kerel. Šoha tumen ma ladžan, hoj san romane kokala.“ Paťalas le Devles the has baro pherasuno manuš. Kamenas les na ča o Roma, the o gadže. „Na kamav, hoj te keren ajsi phari bući, sar keravas me. Phiren avri o školi u kerena andre kancelarija.“ Sako dživs amen e daj tradelas andre škola. Choc e daj, o dad na phirenas šoha andre škola, bo has baro mariben u o Roma na tromanas andre škola te phirel. Amen andre škola šaj phirahas.

Te dživenas so dujdžene, lošanenas bi — amare čhave avrisikhade, la pheňakeri čhaj e Lucka sikhľol pre Univerzita Karlovo, mire nekphureder čhaves hin maturita. O terneder o Roman sikhľol.

Ma bisteren pro tumaro dad, daj. Jon tumen ande pro svetos, jon tumen avri bararde u lenge šaj palikeren.

EVA DANIŠOVÁ
MOJI MILÍ

Mému dědečkovi říkali Barovčák. Babička mu nejčastěji říkala „žebráku a kurevniku“. Oba měli moc těžký život, tak jako všichni Romové. Jednou takový, podruhé onaký. Dědečka jsem moc milovala, protože mě společně s babičkou vychoval.

Když jsem se narodila, tak u nás doma zrovna nebydlel, protože zůstal v Opavě. Žili tam s babičkou, ale hrozně se pohádali a ona od něho utekla. Jednoduše sedla na vlak a dojela do České Třebové. Moje maminka už byla těhotná a jela s ní. Potom jsem se narodila a staraly se o mě společně. Když se děda dozvěděl, kde jsme, přijel za námi. Mně tenkrát byly asi dva měsíce.

Babička mi to všechno vyprávěla. Jednou večer se dědeček objevil, klepal na okno a volal: „Haňo, to jsem já, Janoš, jsi tam?!“ Najednou slyší pláč malého dítěte, tak si říká: Co to má být?! Babička ho pustila dovnitř, ale nemluvila s ním. Zlobila se na něho, protože tenkrát v Opavě jí ukradl nějaké peníze, a to bylo, jako by ji byl zabil, protože babička byla šikovná hospodyně a uměla z jedné koruny ušetřit deset. Chudinka, nikdy si těch naspořených peněz neužila. Jen je moc ráda přepočítávala, schovávala je, a když potřeboval peníze můj strýček, maminčin bratr, tak mu je babička vždy s velkou radostí dala. Milovala ho nejvíc ze všeho na světě; položila by za něj život. Neměla víc dětí, jen maminku a strejdu.

Děda vstoupil dovnitř a ptá se jí: „Tak co, Haňo, cí to je dítě?“ Babička pořád mlčela. Děda si myslel, že jsem její, že má dítě s jiným mužem. Nevěděl, že mě moje máma čeká. Tenkrát byla babička ještě mladá, bylo jí asi třicet osm let. Děda si nevěděl rady. Měl vztek. Začal babičce hrozně nadávat. Vstal, šel k ní, že ji zbije, a proklínal ji: „Aby tě všechny nemoci sežraly, utekla jsi ode mě, máš dítě s jiným chlapem, já tě zabiju! Řekni, s kým ho máš, ať ho můžu taky zabít!“

Babička byla proti dědovi hrozně maličká, takový štamprlíček, ale nedala se. Smála se, ale věděla, že žerty už musí stranou, protože děda byl velký prudas. Tak mu říká: „Barovčáku, co blázníš, vždyť to je dcerka naší Julky. Říkáme jí Evička.“

Děda se ještě více rozzlobil, protože nevěděl, že moje maminka byla těhotná. Povídá babičce: „A kde je Julka, když to je její dítě? Proč není u ní? Ať vás obě veme čert!“ Babička nevěděla, co mu má říct, protože maminka šla tenkrát na zábavu. „Hned přijde,“ odpověděla dědovi.

Společně potom čekali na maminku. Jako naschvál se nevracela. Děda už zase babičce přestával věřit. Znovu se s ní dohadoval, nadával jí a huboval. Říkal si, že by mě maminka takhle nenechala. Ta ovšem o mě neměla žádný strach, protože jsem už od narození byla víc babiččina než její. Vyprávěla mi, že když byla těhotná, babička jí kupovala bonbóny, zákusky a vždycky jí vysvětlovala: „To nekupuju tobě, kupuju to Evičce do bříska.“ Babičce vždycky bylo jasné, že se narodí holčička Evička, už když byla máma těhotná. Nikdy ji neměla moc ráda, protože byla povahou po dědovi.

Děda chodil sem a tam, nadával a obě dvě proklínal, protože pořád ještě netušil, jak to s tou holčičkou doopravdy je. Báł se o babičku, protože ji miloval. Žárlil na ni kvůli jiným chlapům, a sám přitom nenechal na pokoji žádnou sukni. Za svůj život měl tři manželky. Jednu ještě před babičkou a potom další později, když už s ním babička nežila. To už byl v pokročilém věku, když žil s mladou ženou, a měl s ní dokonce ještě dítě. Děda byl prostě světák, k tomu strašně hezký chlap, vypadal jako herec. Uměl číst a psát, což v té době bylo mezi Romy něco nevídaného. Každý měl dědu rád, jen babička mu nemohla přijít na jméno. Když o něm mluvila, pořád ho proklínala. Někdy jen na oko, jindy smrtelně vážně.

ILONA FERKOVÁ JAK JSME CHODILI DO KINA

Mohlo mi být tak osm nebo devět let, když do kina v Rokycanech přišel Vinnetou. Už z fotek vystavených ve vitrínách kina jsme se my děti mohly zbláznit. Indiány jsme vůbec neznaly, a teď je můžeme vidět ve filmu! Ta velká novina se šířila do každé rodiny a všechny děti už dopředu kňouraly, že chtějí peníze na biograf. Ale kde je sebrat! Mámy neměly peněz nazbyt a nevydaly by zbůhdarma ani desetník. Říkaly: „Není dost ani na jídlo a ty dvě koruny, to už je půlka chleba! A já budu utrácet za voloviny?!“ A mohl jsi brečet, jak jsi chtěl, stejně by nedaly.

Já a bratranec Škypár — to znamená Smíšek, byli jsme stejně staří — jsme biják milovali a peníze na lístky jsme sháněli, jak se dalo. A na Vinnetou jsme každý potřebovali dvojkorunu.

Povídám tátovi: „Tati, nedal bys mi třicet halířů na rohlík?“

„Máme chleba, tak si ukroj a najez se.“

„Jenže já chci rohlík, furt jenom chleba mě nebaví!“ stála jsem si na svém.

„A tak jí těch třicet halířů dej! Ať si ho koupí, když po něm tak touží,“ zavolala na tátu máma.

„Tak tady máš, Prdelko,“ — tak mi doma říkali — „a dávej pozor na cestu!“

Jakmile jsem měla peníze, fofrem jsem uháněla Na bouračku, kde bydlelo spousta Romů včetně Škypára. My jsme totiž bydleli bokem, na naší straně žádní Romové nebyli, jen my. Proto jsem věčně utíkala Na bouračku, tam mi bylo dobře. „Škipi! Škipi!“ volala jsem mu pod okny, „mám peníze, pojd' ven!“ Na bouračce, jak se tam tomu říkalo, žili Romové v takových hnusných starých barabiznách, které jednu po druhé demolovali — tak proto Na bouračce. Stál tam jeden vysoký dům, kde bydleli sami gádžové. U něj byl dům a zahrada a asi dvoumetrová zeď, která se táhla kolem celého domu.

Škypár měl v dlani naše halíře a pár kamínků, chrastil s nimi a volal na děti, ať jdou hrát. Kdo hodil minci nejbliž ke zdi, ten

shrábnul všechny peníze, co ležely na zemi. Té hře se říkalo „Kdo blíž“. Na Škypára nikdo neměl. Potají na mince plival, aby dopadly až ke zdi. Nikdo ho nepřehodil. Takhle dokázal schrastit i celou korunu, anebo taky jenom padesát halířů. Ale on se nevzdával! „Kdo si ještě zahraje, pojdte, děcka! Dneska dávaj v kině Vinnetoua, tak honem, můžete vyhrát na lístek!“ Takhle vykřikoval a děti opravdu chodily. Měly jen desetník nebo dvacetník a už se řadily do zástupu a házely svoje drobné ke zdi. Škypárovi už někdy ze samého plivání úplně vyschlo v puse, ale hrál klidně od rána až do tří odpoledne, dokud ty čtyři koruny neměl v kapse.

Já jsem dřepěla na kamení u místní kašny a čekala jsem, až jim oznámí: „Tak a dost, děcka, už mě bolí ruka.“ To už jsem věděla, že ty čtyři koruny sehnal. Teď se musely všechny mince očistit. „Tak už pohni! Musíme ty drobný přece fofrem umejt. Pokladní takový olepený halíře neveme!“ houknul na mě. Hodil mince na kámen a já jsem je jednu po druhé opláchl. Pak se umyl i Škypár, který měl celé ruce a obličej od hlíny, ulízal si vlasy a pyšně jsme si vykračovali ke kinu.

Před kinem stála taková dřevěná budka a tam se prodávaly vstupenky. Střídaly se tam dvě pokladní. Jedna byla vyzáblá — ta se dovnitř vešla snadno — a ta druhá byla tlustá a vlezla se tam jen tak tak. Ta tlustá na nás byla hodná, i když měla za manžela policajta. Té hubeňource se říkalo Fousatá, protože pod nosem měla knír. Její muž byl primář v nemocnici na ženském a byl to hrozně fajn chlap. Řadě našich matek pomáhal při porodu, proto ho Romky měly rády. Jeho žena byla ale megera. Ani si od nás nechtěla brát drobné mince, protože byla líná je počítat. „Která dneska dělá?“ zeptal se Škypár dětí, které už tam čekaly ve frontě.

„Neboj, je tam tlustoška, ta ti ty drobáky veme. Kolik prcků jsi dneska obehrál?“ smáli se starší výrostci.

„Hra je hra!“ smál se i Škypár.

Koupili jsme si vstupenky po dvou korunách. Proto jsme tam stávali už tak brzy, aby se na nás dostaly ty levné lístky na přístavek. To byly jenom tři řady úplně vepředu u pódia a lístky bývaly hned pryč. Gádžové tam nechodili, ale nám Romům lízat plátno nevadilo. Jéžíš, to byl krásný film! Když indiáni pádili na koních a výskali, i my v kině jsme rukou o pusy vyrazili indiánský pokřik. Přišla k nám uvaděčka a rozkřikla se: „Držte huby, a tebe a tebe —“ a ukázala na provinilce, „vás už do kina nepustím!“ Já se Škipim jsme randál nedělali, i když se nám chtělo. Škipi věděl, že příště by nás gádži dovnitř nepustila. Ale jen co se otevřely dveře kina, už jsme vřískali všichni.

Každou neděli dávali od deseti ráno pohádky. Lístek byl jen za kačku, ale ani tu jsme neměli. „Pojď, obejdeme popelnice u baráků, podíváme se, jestli bysme nenašli nějaký sklenice,“ povídá mi Škypar. Byly to zálohované zavařovačky, ve kterých se prodával guláš nebo segedín, lidi se s tím nemyli a rovnou to vyhazovali. Sklenice se nosily do krámu, za poloviční byl padesátník a za velkou už celá koruna. Byly ale tak špinavé, že jsme měli co dělat, abychom je pořádně vymyli. Dali jsme je do síťovky a šli jsme ke koupališti, kde tekla potůček, a tam jsme je ve studené vodě oplachovali. V létě to ještě šlo, ale na podzim nám mrzly ruce, protože voda už byla ledová. Ta mastnota nešla ničím dolů, ale Škypár přišel na to, jak to udělat. Natrhal trávu a nabral bláto a s pomocí větvičky je tím vymyl.

„Vždycky, když je meju, chce se mi blejt.“

„Chceš jít do kina, nebo ne? Tak nekecej a pojd!“ táhnul mě do města. Tu neděli jsme měli štěstí a našli jsme dvě velké a jednu malou sklenici.

„Co jsem říkal?! Vidíš! Máme na biják i na sladkosti!“ smál se.

„No to sice jo, ale koukni, ruce mám celý červený a jsem úplně zmáčená.“

MARIA ŠIVÁKOVÁ TO JE TEN VÁŠ KAPITALISMUS

„To je ten váš kapitalismus, tady to máte! Ech, jdu si radši zakouřit,“ slyším z obýváku tátu. Takhle se rozčiluje při zprávách pořád. Sedá si za stůl a zapíná přenosný repráček, který dostal jako dárek k Vánocům. Kuchyní se rozezní východňárské písničky. Zabořuje se do svých vzpomínek. Aniž bychom si něco řekli, je nám oběma tak nějak ouzko. „No, tak nalejeme, ne?“ Oba rádi vzpomínáme na staré časy.

„Udělám dobrý halušky, táto.“

„No, tak uvař.“ Usměje se.

Vzpomínám si, jak jsem jako malá holka pravidelně stála ve tři hodiny odpoledne na rohu našeho paneláku a vyhlížela mámu s tátou v davu vracejícím se z nedaleké Avie, kde pracovali na montážní lince. Za podpis, kterým slíbili věrnost automobilce, jim podnik dal dekret na byt 3+1 o velikosti 72 metrů čtverečních v Letňanech. Tady vychovávali mě, mého o dva roky staršího bráchu Pepika a nejstaršího Martina, kterému táta po škole zařídil místo v gumárně.

Máma s tátou přijeli do Čech z východního Slovenska v sedmdesátých letech. Touha po lepších zítřcích je hnala dál. Mít jistou práci na deset let, a ještě dostat byt v Praze, byl sen. Z deseti let bylo dvacet pět. Čtvrt století pracovat pro jednu fabriku si nedokážu představit. Pro mě by to byla spíše noční můra, jim to však dávalo jistotu, uznání a klid, který teď už zase nemají.

„Džanes s'oda sas? Dine amenge bitos ča vaš o jekh podpisos! Dža akana te phučel, či tuke les dena! Dža, cin tuke les! Hin tut ajci love!? Nane!“* láteří táta a při tom mi nakoukne přes rameno, aby mě zkontroloval, tak jak to dělával mámě.

* Víš, co to bylo? Dali nám byt jen za jeden podpis! Jdi se dneska zeptat, jestli ti ho dají! Jdi, kup si ho! Máš tolik peněz?! Nemáš!

„No, kajse sanore haluškici me rado,“* škádlí mě. Z repráku začne hrát ta moje. Na tuhle mě máma učila tancovat.

„Ani še mi nešnivalo, ej co mi dzivče povedalo...“
zvýšuji hlasitost a s vařečkou v ruce se nechávám unášet východňárským čardášem.

„Sa lakeri daj,“** zašeptá si táta pro sebe.

„Mámo, a kdy pojedeme domů?“ touhle otázkou jsem otravovala už začátkem jara, a konečně se blížily prázdniny. Doma jsem byla v Praze, kde jsem se narodila, ale celé léto jsme pravidelně trávili na Slovensku, kde mi bylo tak dobře. Vyráželi jsme tam i s ostatními máminými sourozenci.

„Milko, ada berš me khere na džav, mi džal tumenca o Michal,“*** domlouvá se teta s mámou, kdo letos s námi na Východ pojede. Začalo mě příjemně lechtat v břiše. Byla to vždy velká akce, na kterou se všichni moc těšili. Kdo jet nemohl, poslal alespoň velký balík. Stejně velký se jim odtamtud vrátil — s poctivým slovenským chlebem, malinovkami, houbami kozáry a jinými dobrotami. V Radomě bydleli mámini rodiče, ve Stročině zase tátova máma, jeho tři bratři, spousta strýců a tetiček. Děda byl partizán, ve válce přišel o nohu, šlápl na minu a brzy nato umřel, nestačila jsem ho poznat. O bratrance a sestřenice nebyla nouze. Na dvorcích spousta zvířat, noční opékání buřtů, výlety do města přes polorozpadlý dřevěný most, na kterém jsem se bála, nedělní mše, fotbalové turnaje, sledování hororu v klubovně, zavařené višně od strejdy Paliho. Obě vesnice měly své kouzlo, co nebylo v jedné, bylo v té druhé. Radomská babička s velkou našasenou sukní a šátkem na hlavě, děda s kloboukem, vestou a kalhoty

* No, takové hubeňoučké halušky já rád.

** Celá její máma.

*** Milko, tenhle rok domů nepojedu, ať s váma jede Michal.

s puky. Žili v malém domečku obklopeném kolem dokola zahradou, na které pěstovali ovoce a zeleninu. Před domem stála velká stará jablona, pod kterou jsme lehávali na kanapíčku a schovávali se před sluncem, vedle ní kadibudka a za ní dřevárna, kde měl děda pečlivě vyskládané dříví na zimu. Za dřevárnou tekl potůček, místním romským nářečím **jarkos**, a kousek nad ním se začala rozprostírat nádherná příroda zarámovaná hustým lesem, kam jsme chodili na kozara, ze kterých babička dělala tu nejlepší smaženici. Nejvíce času jsem trávila s bratrance Zdeňkem, který je stejně starý jako já. V jarku jsme se koupali, chytali maličkaté rybičky do lavoru, který jsme našli na půdě, kam vedl dřevěný žebřík, a pak je s třemi přáními vraceli zpět do vody. Když jsme na našich dobrodružných výpravách zjišťovali, kam až jarek teče, kochali jsme se krásou nedotčené přírody.

„Pochválený buď Ježíš Kristus,“ volá na nás sousedka.

„Až na veky!“ dlobne do mě bratranec loktem, abych taky odpověděla.

„Vy Pražáci!“ směje se mé nesmělosti, která ze mě po pár dnech opadla a já zase začala plně rozumět východňárštině a romštině, kterou jsem i hojně sama používala. A bylo mi krásně.

Návrat ze Slovenska na pražské sídliště byl pro nás pokaždé hrozný šok. Nějakou dobu jsem trucovala a vyčítala rodičům, že mě tam nenechali. „Nechcem bivac tu! Včom sce ma nezochabili tam!?“ I pro ně to bylo těžké, a já jim to nijak neusnadňovala. Jenže já chtěla být kočičí máma a pást krávu. Poslední týden prázdnin se máma snažila, abych zase mluvila plynne česky. Už jednou si zkusila své se soudružkou učitelkou mého staršího bráchy Martina, která se ho pokoušela dostat do zvláštní školy.

PATRIK BANGÁ ŽIŽKOVÁK

Jsem Žižkovák. To není jen člověk, co bydlí na Žižkově nebo odtamtud pochází. To je především člověk, co uvažuje o Žižkově jako o místě, kde platí vlastní pravidla, kde každý někam patří a je stále doma, i když tam už třicet let nežije.

Vyrůstal jsem v Bořivojově ulici, přímo na rohu s Ježkovou, v obrovském činžáku v době, kdy na Žižkově žili muzikanti, zneuznaní intelektuálové, dělníci a Romové. Hromada Romů. V domě, kde tekla jen studená voda, topilo se v kamnech, pro uhlí se chodilo do sklepa, záchody byly na chodbě a o koupelně, kterou známe dneska, jsme si mohli tak akorát nechat zdát. Jenže takhle žili na Žižkově v té době skoro všichni. Dnešní optikou jsme sockovali.

Když došlo uhlí, museli jsme chodit s uhlákem do sklepa, což znamenalo čtyři patra dolů a potom s uhlím čtyři patra nahoru. Člověk by si řekl, že to nic není, ale noste uhlí, když vám jsou čtyři! Ve sklepech se to hemžilo krysami velikosti koček. Tak jsme se těch kryš báli, že jsme raději chodili do sklepa ve dvou, někdy i ve čtyřech. Tolik nás totiž bylo sourozenců. A tma, všude totální tma. Jediné místo, kde prosvítalo trochu světla, byla chodba ke schodišti. Tam slunce procházelo skrz secesní modrofialová vitrážová okna a dopadalo stejně barevné světlo, ze kterého jsem měl dost strach. Bylo to ale jediné světlo ve tmě, protože žárovky nikdy nesvítily.

Za dveřmi domu ale začínal svět. Náš svět, kde bylo úplně jedno, které dítě je zrovna u nás doma, nebo jestli jsem já v jiné rodině. Žili jsme totiž jako praví Romové. Všichni dohromady. Protože v téměř každém domě bydlela nějaká teta, která nám dala najíst, když jsme měli hlad, nebo nás nechávala u sebe doma, kde jsme si hráli s jejími dětmi. Stará paní Cínová pekla **bobaľki**, teta Siváková vařila. Kamarádily se s námi její dcery Martina s Helenou, od které jsem dostal svou první pusou. O pár set metrů dál bydlela teta Olina, na Olšanském náměstí

zase babička a u ní se často scházela celá rodina Bangů. Na Žižkově jsme byli zkrátka doma.

Velká výhoda Žižkova spočívala v tom, že domy tvořily uzavřené bloky, které většinou skrývaly malé zahrady a v těch jsme mohli trávit čas. Když nám nestačily dvorky, hrávali jsme si na hřišti u stadionu Viktorky, kde jsem si zakouřil svou první cigaretu značky Femina, za což mě matka zmalovala tak, že si to pamatuji i po pětatřiceti letech. Jindy jsme chodívali strašit holky na starý židovský hřbitov, který býval zrovna tam, kde dnes stojí pražský vysílač. V létě jsme zase mířili na náměstí Jiřího z Poděbrad, kde jsme se hodiny cachtali v místní fontáně zvané Sjednocená Evropa, a ti starší chodili do Riegrových sadů. Tam nás máma samotné nepouštěla, mohli jsme jít jen s ní, což bylo většinou v zimě, protože tam celý Žižkov chodil sáňkovat. Ještě dnes si živě vybavuju moment, kdy jedu na namazaných sáňkách přímo proti postavě Krtečka z dřevotřísky a následuje neodvratný střet a likvidace sání.

Vrcholným zážitkem bylo, když nás děti někdo z dospělých vzal do dnes už neexistujícího kina Obzor, kde jsem viděl hromadu pohádek a kam mě máma opakovaně brala na každé promítání Vinneta. A Vítkov! Ve školce nás na něj učitelky vodily každý den. Byly tam i tenisové kurty, kde jsme s celou rodinou o víkendů hrávali tenis. U nás na Žižkově jsme zkrátka měli všechno. Parky, zahrady, fontány, pamětihodnosti, kulturu i sport. Možná proto se říká, že Žižkov je stát ve státě. Mít vlastní vládu, mohl se Žižkov v klidu stát funkční republikou.

Když jsem byl malý, nevnímal jsem dělení na Romy a gádže. Myslím si, že to bývalo tím, že jsme s gádži moc nepřicházeli do styku, pokud nešlo o muzikanty a intelektuály, kteří navštěvovali mého otce hudebníka. Přesně takový intelektuál byl Radoslav Dubanský, herec a divadelní režisér, co udělal

tu „chybu“, že se v jedné ze svých her opřel do režimu. A jako poděkování mu byla přidělena práce v kotelně, kde pracovali i mí příbuzní. Až postupem času jsem si uvědomoval, že od Bořivojovy ulice směrem dolů na Kostnické náměstí bydlelo víc Romů a směrem k Jiřáku víc gádžů.

Českou realitu jsem prvně pocítil až na základní škole. V naší třídě byl jen jeden spolužák, který měl dovoleno se se mnou kamarádit. Byl to taky Rom. Ostatní se s námi sice bavili, ale mimo školu už radši ne. Od rodičů doma slýchali upozornění, „raději se s tím Cikánem nekamarad, není to správný“. A to trvalo v podstatě celou povinnou školní docházku.

Jak se měnila doba a režim, měnili se totiž taky lidé. Zatímco v roce devadesát nás brali jako partnery, kteří společně dělali revoluci, o několik měsíců později jsme už nemohli chodit sami po ulicích, protože se rodiče báli, že nás zabijou skinheads. A stejný strach jako rodiče jsme měli i my, děti. Všude jsme totiž slyšeli a často i viděli, že „skíni“ jsou schopni úplně všeho, a to i na dětech. Na Žižkově, kde jsme byli všichni doma, nás najednou začali kontrolovat hlídači a prodavačky v potravinách. Předpokládali, že jsme něco ukradli. Do parků za námi jezdila policie, která nás šikanovala, a mnoho z nás bylo od policistů ošklivě bito. Žižkov se začal rozdělovat podle barvy pleti. Každý gádžo věděl, že jít po desáté večer sám na Kostničák je nebezpečné, a v opačném gardu to platilo úplně stejně. A tak se třeba u kostela ve Vlkovce scházeli Romové a pod televizní věží zase gádžové, kteří tam, kde bývaly více než tři sta let hroby, sedávali na červených drátěných lavičkách. Dodnes si říkám, kdo měl žaludek na to, aby opakovaně rozhodl o totálním ponížení Židů, kteří na hřbitově pochovali své blízké. Kolik lidí si uvědomí, že na Václavském náměstí chodí po dlažbě z jejich náhrobních kamenů? Už v roce 1960

Andrej Giňa

(1936, Šarišské Sokolovce – 2015, Rokycany), prozaik, aktivista, hudebník a organizátor kulturních akcí, živnostník. Žil v Rokycanech. Publikoval v romských periodikách, ve sborníku Romano džaniben. Knižně vyšly: dvojjazýčný soubor povídek Bijav/ Svatba (1991) a reprezentativní výbor z díla Paťiv. Ještě víme, co je úcta (2014); pohádky Pal o duj phrala / O dvou bratřech; Pal o Rom, so geľa andre luma / O Romovi, co šel do světa (kol. autorů: Otcův duch a jiné pohádky, el. 2012).

Olga Fečová

(1942, Humenné), vedoucí dětského hudebního a tanečního souboru, aktivistka, organizátorka kulturního života. Žije v Krupce. Pracovala jako uklízečka a pradelna, asistentka pedagoga, působí jako vedoucí ženské komunitní skupiny. Vydala povídku Nevo Kher / Nový dům (kol. autorů: O mulo! Povídky o duchách zemřelých, 2019).

Emil Cina

(1947, Praha – 2013, Praha), prozaik, básník, překladatel, redaktor časopisu, aktivista, rozhlasový redaktor a moderátor, řidič, správce budovy. Žil v Praze. Přispíval básněmi do časopisu Amaro lav, Romano hangos a Romano vodi. Vydal: mytologické pohádky (in: kol. autorů: Devla, devla! 2008; Legendy, balady a romance národů, ed. Jarmila Hannah Čermáková, 2002); povídky Dža ko papus / Jedeme k dědovi a Ča avka / Jen tak; The ajsi šaj avel e Vilija / I takový může být Štědrý den (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014); pohádku O Trastuno / Želízko

(kol. autorů: Otcův duch a jiné pohádky romských autorů, el. 2012).

Gejza Horváth

(1948, Písečná), prozaik, hudebník, skladatel a textař, učitel hry na harmoniku, živnostník, spoluzakladatel a redaktor časopisu Romano Hangos, komentátor. Žije v Brně. Vydal: soubor povídek Trispras (2006); povídky Drilko, Dáblové a Můj dědeček (Antologie prozaických textů romských autorů z ČR, 2007); povídky Já a oni, Dovolená, Já a Vánoce (Romea.cz).

Zlatica Rusová

(1951, Kameňany), prozaička. Žije v Kameňanech. Pracovala jako dělnice v textilní továrně. V ČR vydala povídky: Sar o Rudi vitezindá o lustro / Jako Rudo vyhrál luster; Ko o Roma sjam / Kto sme my, Cigáni; Bela (Romano džaniben, 2009); Romane romňa / Romské ženy (Romea.cz, 2010); pohádku Alíkovo šťastie (kol. autorů: Otcův duch a jiné pohádky romských autorů, el. 2012). Na Slovensku publikuje v almanaších Romského literárního klubu.

Markéta Šestáková

(1952, Rokycany), výtvarnice, prozaička, autorka pohádek. Žije v Českých Budějovicích. Věnuje se uměleckému vyšívání. Své příběhy a komentáře uveřejnila v časopise Romano Hangos. Vydala: pohádky Žába, O Jolance, Otcův duch, O slepé dívce a Dřevěná (kol. autorů: Otcův duch a jiné pohádky romských autorů, el. 2012); cyklus vzpomínkových povídek Má báječná rodina (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014).

Irena Eliášová

(1953, Nová Dedina, SR), prozaička, novinářka, zakladatelka dětského uměl. souboru. Žije v Mimoňi. Pracovala jako dělnice v textilním průmyslu. Debutovala v časopisu Svět socialismu, publikovala ve sbírce autorů Devla, devla! (2007). Vydala samostatné knihy: Naše osada: Smutné, veselé i tajemné příběhy Romů (2008); Listopad (el. 2013); novelu Slunce zapadá už ráno ve stejnojmenném Sborníku současné ženské romské prózy (2014); povídky I stalo se, Chytrá myška a Můj dědeček (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014); pohádky v knize Chci se vrátit do pohádky (2015); historický román E jag preachiľta te labol / Oheň přestal plápolat (2019); povídku Samodruhá (O mulo! Povídky o duchách zemřelých, 2019).

Ilona Ferková

(1956 Rokycany) prozaička, aktivistka, vedoucí komunitního centra a ženské aktivizační skupiny. Žije v Rokycanech. První prózy publikovala v romských periodikách (Amaro lav, Romano kurko, Kereka). Vydala: povídkovou sbírku Mosardá peske dživipen anglo love / Zničila si život kvůli penězům (1992); Čorde čhave / Ukradené děti (1996); prózu Kalo, či parno / Černý, nebo bílý (Romano džaniben, 2000); Vakeriben pal e Anglija / Příběhy z Anglie (Romano džaniben, 2008); pohádku O Popelce (Otcův duch a jiné pohádky romských autorů, el. 2012), povídky o Kaštánkovi v Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014; a sbírku povídek Ještě jedno, Lído. Kaštánovy příběhy z herny / De mek jekh, Lído! Kaštankuskre

vakeribena andal e herňa (2018). Je zastoupena v antologii romské prózy Čalo vodi / Sytá duše (2007).

Erika Olahová

(1957, Zvolen), prozaička. Žije v České Třebové. Pracovala v pohostinství. Debutovala povídkou Dítě (Romano džaniben 2001). Knižně vydala soubor povídek Nechci se vrátit mezi mrtvé (2004) a Matné zrcadlo (2007). Publikovala ve sborníku Revolver Revue a časopisu Host; v antologii prozaických textů romských autorů v ČR Čalo vodi / Sytá duše; ve sbírce povídkových textů ženských autorek Ty, která píšeš (2008); povídku Sedmé patro (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014).

Jana Hejkrliková

(1959, Toužim), prozaička, hudebnice a výtvarnice. Žije v Příbrami. Pracovala jako sociální pracovnice a romská poradkyně, vychovatelka, angažovala se jako romská aktivistka, pořadatelka kulturních akcí, působí jako pedagožka volného času a lektorka. Publikovala časopisecky ve sborníku Romano džaniben, v Respektu, Plavu, Literárních novinách. Její próza byla zařazena do Čalo vodi / Sytá duše, antologie děl romských prozaiků žijících v ČR (2007). Vydala povídky: Savi godí chudňom la phura datar / Jakou moudrost mi předala má babička (Romea.cz, 2011); Vypadáš skvěle (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014); novelu Má inkoustová léta (Slunce zapadá už ráno. Sborník současné ženské romské prózy, 2014).

Eva Danišová

(1959, Ústí nad Orlicí), prozaička, překladatelka, sociální pracovníce, lektorka. Žije v České Třebové. Povídky publikovala časopisecky (v Amaro lav, Romano kurko, později v Romano džaniben, Romano vodi, PLAVu). Vydala: pohádky E Čardaška / Čardášová princezna a Pal o duj mačkici / O dvou kočičkách (Otcův duch a jiné pohádky romských autorů, el. 2012); cyklus povídek Moji milí ve stejnojmenném sborníku romské narativní prózy (el. 2014); novela Mít někoho svého (Slunce zapadá už ráno, 2014); povídky Vánoce 1944 (Romea.cz, 2016); Dětský smích (kol. autorů: O mulo! Povídky o duchách zemřelých, 2019).

Jan Horváth

(1959, Bílovec – 2020, Litvínov), básník, prozaik, překladatel, aktivista, politik poradce a sociální pracovník, pedagog, blogger. Působil jako šéfredaktor a redaktor romských novin Romano kurko a Lačho/Amaro lav, přispíval do Romano hangos a Romano džaniben. Debutoval básněmi Kalí ruži a Soske ve sbírce romsky píšících autorů Kale ruži / Černé růže (1990). Verši se podílel na obsahu čítanky Amari abeceda (ed. M. Hübschmannová, 2002). Se svou ženou Florou sepsal kuchařku Chaben andal romaňi kuchiňa / Recepty romské kuchyně (1998). Vydal dvě samostatné básnické sbírky Tumenge/Vám (Petrov 1999) a O verdan le grajenca džal / Vůz tažený koňmi jede dál (Matice romská, 2007). Publikoval povídky: Pal miro dad /

O mém tátovi (Romea.cz, 2011); Sar mulas miro dad / Jak umřel můj táta (kol. aut.: O mulo! Povídky o duchách zemřelých, 2019).

Květoslava Podhradská

(1961, Prešov), prozaička. Žije ve Svitávce. Publikovala povídky: E cikni čhori pale Slovensko / Malé děvčátko ze Slovenska (2012); Sametová revoluce z pohledu obyčejné romské ženy (elektr., 2019); Niž pes oddžal pre aver svetos / Když smrt přichází (kol. autorů: O mulo! Povídky o duchách zemřelých, 2019); Miri britsko odiseja / Moje britská odysea (Romano džaniben 1/2019); Andal e sikhľardĭ andre aver sikhľardĭ / Ze školy do školy (Amare ternenge – Romští autoři píší pro mladé, 2020); Akor pro Vichodos / Tenkrát na Východě (Tabook bedekr, 2020).

Iveta Kováčová

(1963, Kadaň), prozaička, zpěvačka a hudebnice, pedagožka, televizní hlasatelka a redaktorka, rozhlasová moderátorka. Žije v Praze. Publikovala v Literárních novinách a v Bulletinu Slovo. Vydala povídku Cesta domů (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014).

Eva Kropiwnická

(1964, Karviná), prozaička, básnířka. Žije v Karviné, pracuje jako koordinátorka v městských technických službách. Vydala povídky: Teta Emera / E Emera (kol. autorů: O mulo! Povídky o duchách zemřelých, 2019); Baro pharo kamiben / Osudová láska (společně s básněmi, Romano džaniben 2/2020).

Michal Šamko

(1967, Jičín), prozaik, básník, aktivista, politik, lektor, předseda občanského sdružení. Žije ve Staré Pace. Pracuje ve stavebnictví. Debutoval povídkou Papuskeri paramisi / Dědečkova pohádka (Romano džaniben 4/2000). Vydal prózu Košiben/Prokletí (Romano džaniben 1-2/2002); básně: Amari čhaj / Naše holčička; Andro sados / V sadě; Phurde, balvaľori / Foukej, větříčku (Romano džaniben 1-2/2004); pohádku Výstřel (PLAV, měsíčník pro světovou literaturu 6/2008), vzpomínkovou prózu Čirlatuno dživipen / Jak jsme dříve žili (kol. autorů: Moji milí: Sběrka romské narativní prózy el. 2014).

Monika Hejduková

(1971, Varnsdorf), prozaička, podnikatelka v pohostinství, aktivní v neziskové organizaci, organizátorka kulturních akcí. Žije v Horním Podluží. Dosud nepublikovala.

Patrik Banga

(1982, Praha), prozaik, novinář, komentátor, moderátor, hudebník, původní profesí IT programátor. Žije v Praze. Spolupodílel se na scénáři rozhlasové pohádky o Chytrém, ale prolhaném zloději Bajcůrovi. V knize pohádek Terezy Boehmové Zajíček Zlobílek vyšla jeho pohádka O chytrém kocourovi (2010).

Maria Siváková

(1982, Praha), prozaička, komentátorka, kariéerní poradkyně a kontaktní pracovníce kladenské pobočky Člověka v tísní, asistentka senátorky

Adély Šípové. Debutovala povídkou Díky, brácho, (el., 2021). Dosud knižně nepublikovala.

Věra Horváthová Duždová

(1982, Louny), vizuální umělkyně, filmařka, aktivistka, kurátorka. Žije v Praze. Vydala povídky: Má sametová (kol. autorů, Moji milí: Sběrka romské narativní prózy, el. 2014); Sametovou naději vystřídal strach život a Angel (Romano džaniben 1/2019).

ze všech vrstev sbírky prošly jazykovou redakcí. Většina autorů jsou mluvčími tzv. severocentrálního dialektu romštiny, jen Zlatica Rusová původem ze slovenských Kameňan píše málo popsaným dialektem oscilujícím mezi severocentrální a jihocentrální skupinou. V této varietě, silně ovlivněné maďarštinou, nesou délky samohlásek distinktivní funkci, což jsme se snažili zachovat.

Pro úplnost doplníme, že rozsáhlá črta Michala Šamka byla redakčně zkrácena o vloženou pohádku, která se stane součástí tištěné reedice pohádkové sbírky Otcův duch a jiné pohádky romských autorů. Také všechny české originály a překlady z e-knihy Moji milí: Sbíрка romské narativní prózy prošly novou jazykovou a obsahovou redakcí a mohou se od původní podoby lišit.

Závěrem dovoluť slovo o titulu této knihy. Vztahuje se k výpovědi pamětnice Ireny Tomášové a jejímu hodnocení příchodu do Čech po 2. světové válce. Její slova „Přijeli jsme do Prahy, tak velké město jsem ještě neviděla, všude samá krása!“ (Romano džaniben 1-2/1995: 91) dýchají poválečným optimismem, s odstupem jsou však rovněž ironickým komentářem k rozčarování romské menšiny ze společensko-politického vývoje po roce 1989.

ANDREJ GIŇA ★ O STARÉ JOŽANĚ » 4 ANDREJ
GIŇA ★ PAL E PHURI JOŽAŇA » 10 MARKÉTA
ŠESTÁKOVÁ ★ VÁLKA » 16 ZLATICA RUSOVÁ
★ STATEČNÉ ROMSKÉ ŽENY » 20 ZLATICA
RUSOVÁ ★ ROMANE ROMŇA » 26 KVĚTOSLAVA
PODHRADSKÁ ★ UTÍKEJ, MARGITKO! » 33
KVĚTOSLAVA PODHRADSKÁ ★ DENAŠ, MARGITKO!
» 42 MONIKA HEJDUKOVÁ ★ DÁVNÝ SLIB » 52
MONIKA HEJDUKOVÁ ★ MODRÝ PTÁČEK » 55 JAN
HORVÁTH ★ MŮJ TÁTA » 59 JAN HORVÁTH ★
PAL MIRO DAD » 62 EVA DANIŠOVÁ ★ MOJI MILÍ
» 65 EVA DANIŠOVÁ ★ MIRE KEDVEŠNE » 81
IRENA ELIÁŠOVÁ ★ MŮJ DĚDEČEK » 97 GEJZA
HORVÁTH ★ JÁ A ONI » 102 ILONA FERKOVÁ ★
JAK JSME CHODILI DO KINA » 110 ILONA FERKOVÁ
★ SAR AMEN O ČHAVE PHIRAHAS ANDRE
MOZI » 117 JANA HEJKRLÍKOVÁ ★ MOUDROST
MOJÍ BABIČKY » 124 JANA HEJKRLÍKOVÁ ★
SAVI GOĎI CHUDŇOM LA PHURA DATAR » 128
OLGA FEČOVÁ ★ BEJVÁK POD ŠIRÝM NEBEM
» 132 IVETA KOVÁČOVÁ ★ CESTA DOMŮ » 137
MARKÉTA ŠESTÁKOVÁ ★ MÁ BÁJEČNÁ RODINA
» 142 MICHAL ŠAMKO ★ JAK JSME DŘÍV ŽILI
» 154 MICHAL ŠAMKO ★ ČIRLATUNO DŽIVIPEN
» 165 EVA KROPIWNICKÁ ★ TAK SLUŠNÉ LIDI UŽ
DNESKA NEPOTKÁTE » 177 EVA KROPIWNICKÁ
★ AJSE PAŤIVALE MANUŠA ADAĎIVES IMAR NA
DIKHES » 180 EMIL CINA ★ JEDEME K DĚDOVI
» 183 EMIL CINA ★ DŽAS KO PAPUS » 187
ERIKA OLAHOVÁ ★ SEDMÉ PATRO » 191 VĚRA
HORVÁTHOVÁ DUŽDOVÁ ★ JEJÍ SAMETOVÁ » 196
MARIA SIVÁKOVÁ ★ TO JE TEN VÁŠ KAPITALISMUS
» 200 PATRIK BANGA ★ ŽIŽKOVÁK » 208
O AUTORECH » 216 EDIČNÍ POZNÁMKA » 220